

Poročilo predsednika DNS za mandat 2011-2015

Uvod

DNS je v tem mandatu kot najmočnejša in najbolj reprezentativna stanovska novinarska organizacija v Sloveniji, ki je letos praznovala 110. obletnico obstoja, utrdila in še okrepila svojo temeljno vlogo zastopanja interesov (včlanjenih) novinark in novinarjev oziroma celotne novinarske skupnosti. Mandat je v pomembni meri zaznamovala kriza medijskega trga in panoge nasploh, ki ima tako objektivne, tudi globalne razloge, kot je na drugi strani zaznamovana z lokalnimi specifikami slovenskega prostora. Ker so v času varčevalnih ukrepov in kratkovidnih uprav, ki ne vidijo kriznega upravljanja onkraj klasičnega "cost-cut" pristopa, torej rezanja stroškov v redakcijah, na udaru tudi profesionalni standardi, poklicna etika, ker so novinarje vse bolj potiskali za tekoči trak "fast news" konceptov v novinarstvu, ki dolgoročno nepovratno uničujejo kakovost, integriteto in verodostojnost, je bila odgovornost DNS toliko večja.

Društvo je zato še okrepilo prizadevanja za ureditev statusa novinarja tako v profesionalnem kot socialnem smislu. Temeljno vodilo našega delovanja je bila obramba profesionalnih standardov in kakovosti, kar smo zagovarjali tudi v marsikdaj in marsikje bolečih razpravah o nujnih prestrukturiranjih in finančnem konsolidiranju medijskih hiš, ki so se znašle na robu ali blizu njega. Ne gre bežati od dejstva, da se je podobno kot mediji znašla na prelomnici tudi naša organizacija, ko je potrebno ob samoreflektivnem obračunu z lastno pozicijo, odgovornostjo, kakovostjo storitev, ki jih zagotavljamo, in verodostojnostjo nadaljevati prenovu, še okrepiti izobraževalne dejavnosti DNS in istočasno najti dodatne finančne vire za delovanje. Zaradi odpuščanj, slabšanja ekonomskega položaja panoge in socialne slike članstva so nekateri v svojih lastnih varčevalnih ukrepih odjavili tudi članstvo, kar je dodatna, a zelo realna dimenzija težav za DNS. V tem kontekstu velja obnoviti tudi razpravo o tesnejšem sodelovanju / povezovanju s Sindikatom novinarjev Slovenije. Dialoga o tem v preteklem mandatu ni bilo.

Prepričani smo, da smo okrepili našo družbeno vlogo, relevantnost in tudi medijsko oziroma javno pojavnost. DNS smo postavili kot proaktivnega igralca, cehovskega zastopnika v razmerah, ki verjetno za novinarstvo še nikoli ali pa že dolgo niso bile tako zahtevne, saj smo se sredi tektonskih premikov na globalni ravni ukvarjali z lokalnimi medijskimi zgodbami - tajkunizacijo, posojanjem medijev političnim opcijam in postopno prevlado negativne kadrovske selekcije v uredništvih. Med ključne naslednje korake, ki smo jih začeli delati tudi v tem mandatu, je obnova zavezništva z javnostjo. Mediji smo se na neki točki, zatopljeni tudi v ukvarjanje s sami seboj, lastnimi problemi in slabimi razmerami v panogi, oddaljili od njihovih edinih naravnih zaveznikov – bralcev, poslušalcev, gledalcev ...

Sistemski okvir

Najhuje je kriza udarila v časopisno panogo, zato ocenjujemo, da je bilo za obrambno novinarskega poklica in celotnega medijskega prostora v tem mandatu izjemno pomembno,

da smo odločevalce uspeli prepričati, da so se odrekli vladnemu predlogu o dvigu DDV na tisk in dvigu naročnine na RTV. S proaktivnim pristopom v domači in tuji javnosti smo uspeli uveljaviti tehtne argumente, zakaj bi bil takšen ukrep za medijski trg katastrofalen in tudi širše poguben za kondicijo (mlade) demokratične države. Druga pomembna točka, ki zadeva sistemski okvir za delovanje medijev, je uresničitev naših zahtev in prizadevanj za novelo kazenskega zakonika, ki dekriminalizira zbiranje, posest in objavo tajnih podatkov, katerih objava je v javnem interesu ter spremembo, po kateri morajo tudi funkcionarji za žaljenske delikte kazenski postopek začeti z zasebno tožbo kot vsi ostali državljani. Sprejete spremembe nedvomno prispevajo k dvigu standardov varovanja svobode govora v Sloveniji. DNS se je, ko gre za javni interes pri objavi tajnih podatkov, odločno zoperstavilo postopkom, v katerih so se znašli novinarji, pri čemer je bil v ospredju sodni postopek proti novinarki Dela Anuški Delić. Preiskave zaradi domneve izdaje tajnih podatkov pa so stekle tudi v primeru Mete Roglič, Petra Lovšina, Erika Valenčiča ... DNS je v več akcijah protestiral proti preganjanju Delove novinark in ostalih kolegov, ki so se znašli v situaciji, ki je predstavljala antidemokratsko dejanje zoper novinarstvo in svobodo medijev. Absurdni kazenski postopek in številne sporne odločitve tožilstva v zadevi Delić, ki je prišla pred sodišče, pa se niso sklenile z umikom vseh obtožb zoper novinarko in oprostilno sodbo, ampak z vztrajanjem tožilke, da je novinarka kriva, a tega ne more dokazati. V primeru, ki je pomemben tudi za nadaljnjo pravno prakso, ne bi smel ostati noben dvom, da je šlo za grob in nedopusten poseg v pravico javnosti do obveščenosti, v novinarsko avtonomijo, in da novinarka ni naredila nič nezakonitega, ampak je opravljala svoje delo.

V kontekstu zakonodajnih sprememb obžalujemo, da poslanci niso izkoristili priložnosti in sprejeli še katerega od predlogov društva v smeri dekriminalizacije dejanj zoper čast in dobro ime, kot bi na primer bila ukinitev zaporne kazni za žaljenske delikte, a računamo, da bi bil tukaj lahko storjen korak naprej ob novem, že napovedanem noveliranju kazenske zakonodaje. DNS je tudi v tem mandatu dosledno, sistematično, na več mestih in nivojih opozarjalo, da imamo slaba, neprimerna in evropsko neprimerljiva zakona o medijih in RTV, a politika te glasove še naprej dosledno ignorira. Spremembe o politike zahtevamo in pričakujemo še naprej.

Aktivno smo si prizadevali tudi za ureditev področja kolektivnega upravljanja avtorskih pravic iz klipinga. Skupaj s sindikatом novinarjev smo opravili več krogov pogajanj z vsemi deležniki, kliping agencijami in založniki, oblikovali smo statut zavoda, ki bi s pridobitvijo licence postal kolektivna organizacija za to področje. Na podlagi podatkov, ki smo jih pridobili od kliping agencij, smo ocenili dejanski obseg dejavnosti in operativne stroške vodenja zavoda. Žal so veliki medijski založniki raje vztrajali pri bilateralnih dogovorih, ki avtorjem odrekajo nadomestila za uporabo njihovih avtorskih del za namene klipinga. Nadaljevali bomo s prizadevanji za celostno kolektivno ureditev problema, hkrati pa preigravamo tudi druge scenarije, s katerimi bi pobrali in razdelili vsaj del nadomestil (30%), ki gre neposredno avtorjem in s tem prekinili nezakonito eksploatacijo avtorskih del.

Projekti

Ob klasičnih, tradicionalnih društvenih projektih / dejavnostih (podelitev nagrad, stanovske debate, okrogle mize ...) je ekipa DNS, ki je društvo vodila med 2011 in 2015, kot osrednji projekt vzpostavila festival medijske kulture in trendov, Naprej / Forward. Premiero je festival doživel novembra 2012 v Kinu Šiška v Ljubljani, odtlej pa smo ga vsako leto organizirali v Lutkovnem gledališču v Ljubljani. Naj naštejemo le nekatere slovite medijske prakse, ki so v

teh letih predavali članom DNS in delili svoje bogato znanje: preiskovalni novinar Guardian Nick Davies, srbski preiskovalni novinar Stevan Dojčinović, Margo Smit (LuxLeaks), Vlad Lavrov (Kyiv Post), Nicholas Cimpidas (ERT), MarryAnne Golon (Washington Post), Patrick Witty (Time Magazine), Frederick Baker (novinar in filmar) ... Festivala se je lani udeležilo že 600 obiskovalcev, njihovo število pa je tudi sicer iz leta v leto raslo. Festival je postal prepoznavna in uveljavljena blagovna znamka DNS, a kar je še veliko pomembnejše - postal je dolgoročna platforma, na kateri bo društvo gradilo svojo izobraževalno dejavnost.

Eden glavnih problemov slovenskih medijev v (post)kriznem času je pomanjkanje razumevanja in denarja za dve ključni rešitvi – zaposlovanje visoko usposobljenih, kakovostnih novinarjev z visokimi etičnimi standardi in izobraževanje članov uredništev. Tako pa so realnost slovenskih medijev vse pogostejši mladi, sicer pogosto zagreti, a neizkušeni novinarji. To je seveda dobro izhodišče za razvoj, a ti mladi večinoma delajo v prekarjih razmerah in nimajo nobene možnosti za profesionalno napredovanje, izobraževanje ob delu, izmenjavo izkušenj s kolegi (tujimi ali pa celo domačimi). Cilj ostaja nadgradnja festivala Naprej/Forward v stalni izobraževalni center za novinarje in ostale (so)ustvarjalce kakovostnih medijskih vsebin. Tako bi zares celostno sledili potrebam, ki so jih ti (so)ustvarjalci že izrazili z obiski prvih treh festivalov. Ena izmed osrednjih točk festivala je bila tudi predstavitev dobrih, novih projektov, ki tečejo v slovenskih medijih, inovativnih praks, novih medijev, pristopov in tako naprej. Tako kot vsakoletne podelitve nagrad nam je tudi ta tako imenovana Medijska bera pokazala, da v slovenskem novinarstvu ni vse črno, ampak da obstajajo tudi zelo svetle točke, ki bi morale biti tudi podlaga za razpravo o rešitvah v prihodnosti. V Sloveniji imamo veliko dobrih, celo odličnih, vrhunskih novinarjev, a delajo v vse težjih razmerah ali pa jim je delo celo onemogočeno. Na vsakem festivalu smo v okviru Medijskega ogledala povabili tudi kritično, zainteresirano javnost, tisti njen del, ki mu ni vseeno, da nam pove, kaj je v medijih prav, kaj dobro in kaj narobe. Iz odseva, ki so ga izrisali njihovi kritični, originalni, lucidni, prodorni nastopi, smo se lahko marsikaj naučili. Festival Naprej je bil tudi izhodišče za celostno prenovo podobe DNS in njene spletne strani.

V prvem delu mandata so bile pomemben del društvene aktivnosti tudi tako imenovane regijske debate. V tem okviru smo želeli aktivirati tudi našo lokalno mrežo in okrepiti delovanje DNS izven centra, odpirali smo relevantne teme, tako za samo profesijo kot v širšem družbenem kontekstu. Doslej smo izpeljali štiri regijske debate, vse pa so bile dobro obiskane tako iz novinarskih vrst kot tudi iz širših krogov regionalnih (lokalnih) javnosti, odvisno tudi od razsežnosti tem(e), ki smo jih obdelovali. Zvrstile so se sledeče debate:

- Slovenj Gradec - o položaju in vlogi regionalnih medijev z naslovom (Ne)moč regionalnih medijev (sogovorniki Vesna Humar, Špela Kuralt, Nataša Brulc Šiftar, Marko Vrečič, Dejan Rat, Jure Lesjak, Jožica Dornič, vodila Petra Lesjak Tušek)
- Murska Sobota v sodelovanju s Pomurskim aktivom – o novinarjih brez mej in med mejami (sogovorniki Silva Berki, Mojca Dumančič, Mario Belovič, Marjana Sukič, vodila Lidija Kosi)
- Nova Gorica – med novinarstvom in politiko (sogovorniki Tanja Fajon, Sandra Bašič, Miro Petek, Ervin Hladnik Milharčič, vodila Lea Širok)

Tolmin – tema Po(ne)srečeno o nesrečah, o poročanju novinarjev o naravnih katastrofah in drugih nesrečah v sodelovanju z Blažem Močnikom in Marišo Bizjak (sogovorniki Filip Šemrl, Vesna Humar, Mojca Dumančič, Žarko Trušnovec, Uroš Hočvar, vodila Mariša Bizjak).

Med medijskimi izobraževanji, ki smo jih izvedli, velja omeniti: medijski trening na KPK, Supervizor za novinarje, Statistika za novinarj s SURS, Excell za novinarje (izvajalec novinar Večera Jure Stojan), Komunikacijska varnost (izvajalec Cryptoparty Slovenija).

Te debate velja v naslednjem mandatu ustrezno modernizirati, v določenem delu koncipirati na novo in z njimi nadaljevati. Sicer pa je DNS skupaj z Zvezo prijateljev mladine in Središčem ZIPOM ter številnimi strokovnjaki pripravilo Smernice za poročanje o otrocih. V okviru tega projekta smo po medijih in za študente novinarstva na FDV izvajali delavnice Kako poročati o otrocih?. Z društvom Drogart smo izvedli medijski trening, kako poročati o drogah, o čemer smo izdali tudi posebno publikacijo.

Društvo je kot partner sodelovalo pri evropski kampanji Državlјanska pobuda za evropsko medijsko zakonodajo. Cilj kampanje, zbrati milijon podpisov evropskih državlјanov, sicer ni bil dosežen, smo pa v domači javnosti kljub temu odprli razpravo o uničujočih posledicah popolne liberalizacije medijskega trga in potrebe po njegov regulaciji na ravni EU. V dveh desetletjih je Evropski parlament komisijo večkrat pozval, da učinkovito ukrepa pri zagotavljanju svobode izražanja, svobode medijev in medijskega pluralizma – žal brez uspeha.

Prelomna zgodba

Zgodba, ki je pretresla in zaznamovala mandat, je primer mariborskega ravnatelja, kjer so številni mediji v Sloveniji povsem odpovedali pri spoštovanju temeljev novinarske etike in profesionalnih standardov. DNS je na mariborsko tragedijo, kot smo priznali, reagiralo (pre)pozno. Šele skrajno tragični epilog je v novinarske vrste vendarle prinesel spoznanje, da bo potrebno v temelje spet predebatirati, reflektirati in pregledati uredniške odločitve, novinarsko (ne)odgovornost, etiko in profesionalnost. To debato, ki bi morala biti stalna, smo opustili ali pa jo (ne)hote preveč potisnili na rob prioritete. Po tem dogodku smo se odločili, da aktivnosti Novinarskega častnega razsodišča še utrdimo oziroma jih še odločneje podpremo. Gre za vitalen organ, ki bi moral imeti še več strokovne podpore v primerih, ko jo potrebuje. Sklicali smo tudi urednike najpomembnejših slovenskih medijev in z njimi podpisali zaveze za boljše medije. Tako smo se zavezali k doslednemu spoštovanju Kodeksa novinarjev Slovenije, javni objavi razsodb Novinarskega častnega razsodišča (NČR), stalnemu izobraževanju urednikov in novinarjev ter rednemu monitoringu medijskih praks z namenom izboljšanja medijskih vsebin in prevzemanja odgovornosti za poročanje predvsem o občutljivih primerih. Izvajanje tega dogovora bo treba obuditi in intenzivirati v novem mandatu.

Investicije

Društvo novinarjev se "vrača domov", smo zapisali v vesti, s katero smo članstvo obvestili o selitvi iz Wolfove na Vošnjakovo. O takšni potezi smo začeli razmišljati, ker smo v lastniških prostorih izgubili dolgoletnega najemnika, v kriznih časih pa novega ni bilo mogoče najti dovolj hitro. S selitvijo na Vošnjakovo smo tako racionalizirali stroške, saj smo morali na Wolfovi plačevati (sicer neprofitno) najemnino, obenem pa smo ostali brez prihodkov od oddajanja v najem. Odločitev je bila tako racionalna, a med razmislekom o tem smo prišli do novih idej in načrtov. Prostore na Vošnjakovi smo temeljito obnovili in sodobno opremili. Novi/stari prostori DNS so primerni za coworking, za organizacijo vseh vrst dogodkov, od sestankov, razprav, javnih tribun, okroglih miz do najrazličnejših "brainstormingov". Tudi v infrastrukturnem smislu smo torej pripravljeni na nove izzive.

Namesto zaključka

Ekipa, ki je vodila DNS v mandatu 2011-2015, je naredila zelo pomemben premik v prihodnost. Začela je obnovo DNS, njeno modernizacijo in (re)aktivacijo, odločnejšo vrnitev v javni prostor, rehabilitacijo zavezništva z javnostjo. V fokus smo vrnili zavedanje, da je (dodatno) znanje glavni adut, da bomo medijski prostor v neki točki normalizirali in vanj vrnili napredek. Dosegli smo zastavljene cilje. A daleč od tega, da bi se lahko predali nevarnemu (samo)zadovoljstvu, da bi torej naredili vse. A izhodišča za prihodnost so pripravljena več kot dobro.

Je pa črta pod mandat primerna priložnost, da povemo še to: vse manj je ljudi, ki so pripravljeni delovati prostovoljno in aktivistično, vse večja je tudi splošna družbena pasivizacija, umik v zasebnost, samozanikanje težavnega položaja v poklicu. In novinarstvo pri tem seveda ni izjema, prevečkrat je celo nasprotno. Še bo treba izboljšati učinkovitost in tudi kakovost servisa, ki ga članstvu ponuja DNS, a naše kadrovske omejitve so jasne. Imamo le polno zaposleno generalno sekretarko, problemov v profesiji pa je vse več, s tem pa tudi odprtih front, nalog, izzivov. Zato moramo razpršiti in dopolniti finančne vire, s katerimi DNS financira svojo dejavnost. A odločiti se bodo morali tudi novinarji: ali želijo novinarsko organizacijo, ki se bo dobila enkrat letno na podelitvi nagrad in zabavi, ali pa polnokrvno, ali vse bolj potentno, aktivno DNS, za katero bodo pripravljeni ne le plačevati članarino, ampak se bodo v njeno delo tudi aktivneje vključili. Če ne bomo vzpostavili koalicije za boljše medije "od spodaj navzgor", bo na neki točki (pre)pozno. Za naše interese se ne bo postavil nihče drug. Javnosti ne bo nihče drug dopovedal, kaj bo, ko kakovostnih medijev ne bo (več). Odgovornost je naša, skupna. Za boljšo prihodnost bo treba obračunati tudi z lastno hipokrizijo. V DNS poteka menjava generacij, pred tem ne gre bežati, zato smo pomemben del naših aktivnosti usmerili tudi v mlajše članstvo, ki dela v prekernih delovnih razmerjih in se sooča z brutalnimi razmerami na trgu, ko je preboj vse prevečkrat že splet okoliščin in ne dokazovanja kakovosti in profesionalnosti. V trenutnih okoliščinah so se izjemno spremenile in kje med kolegi tudi razšle percepcije novinarstva, njegovega napredka, pristopov, načinov dela, spremenili so se problemi, s katerimi se ukvarjajo generacije, diverzificirale so se socialne razmere. Zato je prišlo tudi do določenega razkola v cehu, ki pa ni nepremostljiv, nasprotno. Že (samo)priznanje, da je bitka za prekerce bitka za vse nas, bi bilo dovolj dober začetek. Če ne, bomo enkrat dobili v celoti novinarstvo, s.p. Le da bodo pravice še skrčene, zahtevana produktivnost pa še bolj nečloveška, kot je marsikje že zdaj. Predvsem pa je vsem generacijam v novinarstvu "usojena" skupna stava, ki bo poklic rešila pred črnimi scenariji: stava na novinarsko kakovost, na standarde, na ohranjanje zaupanja in verodostojnosti v očeh javnosti.

Matija Stepišnik, predsednik DNS

V Mariboru, 7. septembra 2015